(Nro. 208.)

ROZMAITOŚCI.

We Wtorek Nro 105. 11. Września 1821.

O Układach zaszłych między Rządem Pruskim a Dworem Papiezkim względem przywrócenia Arcybiskupstw i Biskupstw w Państwie Pruskiem.

(*Dokończenie.*)

Tak więc Dyecezyie nowego przekształcenia są następuiące: Trewir na wschodniey granicy Państwa obeymuie z nieiakiemi wyiątkami Gminy obwodów rządowych Trewiru i Koblencyi.

Dyecezyia Kolońska rościąga się na obwody rządowe: Koloniią, Akwisgran i Dusseldorf. Pod Biskupem Münsterskim zostaią Koscioły katolickie będące w obwodach rządowych Münsteru i Kliwii (Kleve). Biskupstwo to zatrzymuie uprzednio swoią zagraniczną dyecezyię. Biskupstwo Paderborny łączy pod sobą gminy katolickie w obwodach Minden i Arnsberg także w Erfurtskiem i Eichsfeldskiem; podlegaią mu także rosproszone gminy prowincyi Saskiey. Kościoły katolickie w Luzacyi Królewica Imći tudzież Cyrkuły Wyzszo-Szląskie Beuthen i Pless, rozszerzaią dyecezyię Biskupstwa Wrocławskiego.

Gmina katolicka Stolicy Państwa i ich bratnie gminy w Potsdamie, Szczecinie w Frankfurcie nad Odrą, w Stralzundzie, Szpandawie i Brandeburgu, zostaią także pod tą samą Władzą Pasterską wszakże w ten sposób iż Proboszcz Berliński zawiaduie nadzorem. Zaszczyt bliższego związku z Stolicą, należy dla Biskupstwa Wrocławskiego, iako dla tego, które naypierwey berłu Pruskiemu hołdowało, zwłaszcza, że Kościoł katolicki Wrocławski, do Patronki Szląska S. Jadwigi, iest przez Fryderyka Wielkiego poświęcony. Dyecezyia Arcybiskupstwa Gnieznieńskiego i Poznańskiego, rozciąga się z małym wyiątkiem na obwody Poznań i Bydogoszcz; Dyecezyia Chełmińska podobnież na obwody Gdańsk i Marienwerder z wyiątkiem małey części, należącey do Poznania i niektórych cząstek odpadłych do Warmii, wreszcie w Prusach Wschodnich zatrzymuie dawną swoią rozciągłość.

Król Imć raczył naywyższym listem gabinetowym z d. 6. Kwietnia uchwalić naprzód te urządzenia dyecezyy i wolę swoią względem uposażenia Arcybiskupstw, Biskupstw, kapituł i władz Biskupich obiawić. »Chcę« tak opiewaią oycowskie wyrazy tego listu, aby obmyślono przyzwoite, nie do zbytku, ale też i nie skąpe uposażenie.« W tey myśli toczyły się i zawarte zostały układy. Dochod obu Arcybiskupów, równie iak Biskupa Wrocławskiego oznaczony rocznie na 12,000 talarów, dochód normalnych innych Biskupów na 8000 talarów z wolnem pomieszkaniem ustanowiony. Nadto z łaski Królewskiey wyznaczone są pensyie dla Szufraganow i jeneralnych Wikaryiuszow, iako też na utrzymanie władz Biskupich. Kapituły złożone będą z dwóch Prałatów, Proboszcza, Dziekana, daley z dziesięciu lub ośmiu rzeczywistych i sześciu lub czterech członków honorowych, którym dodanych zostanie dziesięciu lub ośmiu Wikaryiuszów oprócz reszty sług kościoła podręcznych, potrzebnych dla każdego Kościoła katedralnego.

Dochody Prałatów ustanowione są na 2000 do 1400 talarów a rzeczywistych kanoników na 1200 do 800 talarów; mnieysze sa kanoników honorowych i Wikaryiuszów. Wszystkie dochody Duchowieństwa iak dalece tak nie iest, ustalone zostaną począwszy od r. 1833 w dochodach ziemi.

Każdey Kapituły obowiązkiem będzie nie tylko sprawować uroczystą służbę Bożą w kościele katedralnym, ale nadto, na wzór dawnych Prezbiteryy, Arcybiskupów i Biskupów radą i uczynkiem wspierać. Przy obsadzaniu więc mieysc Prałatów i Kanoników, nie należy iuż uważać na Szlachectwo i urodzenie, ale szczególniey na wykształcenie umysłowe i pobożne życie, tak dalece, że oprócz wyższego poświęcenia duchownego, po pierwszych dziesięciu latach także osiągnienie naywyższey god-

)(

ności uczonego w Teologi i prawie kanonicznem będzie istotną potrzebą dla pozyskania pomienionych urzędów.

Urzędy kanoników honorowych ustanowione są szczególuiey w tym celu, aby między Parochami a wyższem Duchowieństwem Kapituły utrzymać węzeł zbawienny; dla tego też postanowiono, aby takowe tylko Dziekanom lub Proboszczom i przełożonym Parafii nadawane były. Tym sposobem z probostwem Berlińskiem i Urzędem Dziekana Prowincyynego w Hrabstwie Glaz połączona iest dostoyność Kanonicka Wrocławskiego; niemniey fakultety teologiczne w Munster i Wrocławiu odbieraią w tem dowód pieczołowitosci królewskiey, że za każdym razem ieden Członek z ich grona, między rzeczywistymi Członkami założycieli kosciota katedralnego w tych miastach, zasiadać będzie.

Nowe kapituły utwarzane bydź maią z ochroną zgodną z łagodnością Rządu Pruskiego i ze względem na dawnieysze stosunki. Wszakże to nie ma przeszkadzać bynaymniey do nadania nowemu urządzeniu kościelnemu owego ducha i ruchu, które każdą kapitułę ożywiać powinny, ieżeli takowe maią zaszczytnie zastępować mieysce dawnych Prezbiteryiów.

Co się tycze nadawania dostoyności Arcybiskupich i Biskupich; względem Arcybiskupstw Gnieznieńskiego i Poznańskiego, tudzież względem Biskupstw Chełmskiego i Warmieńskiego pozostać ma dotąd istnieiąca ustanowa i zasadzaiący się na niey, stanowczy wpływ Króla w całey swoiey mocy. Kapituła Wrocławska będzie także i nadal używać dawnego prawa swoiego wyborczego, które zapewnione iest podobnież Niemieckim fundacyiom katedry Kolońskiey, Trewirskiey, Munsterskiey i Paderboreńskiey.

Lecz Breve Papiezkie, włożyło na Kapituły obowiązek, by takie tylko osoby na Arcybiskupów i Biskupów obierały, które przyiemne są Królowi Imci i aby przed ukończeniem formalnego wyboru, o tem się zapewniły. Obsadzenie Probostw katedralnych w ogólności, iako też Prebend katedralnych, Prebend, które w miesiącach Stycznia, Marca, Lipca, Września i Listopada uwolnione zostaną, nastąpi z ramienia Papiezkiego, wszakże z zachowaniem porządku istnieiącego w Biskupstwie Wrocławskiem t. i. ze względem na osoby, które wola Królewska wyrazi. Dziekanie i Prebendy, maiące bydź uwolnionemi w innych miesiącach roku nadawać będzie Biskup, rozumie się pod zatwierdzeniem Monarchy.

Te są główne rysy umowy, zawarte z Dworem Papiezkim względem przywrócenia Biskupstw w Kraiu; ale też to iest także całą treścią tey umowy, wyiąwszy urządzenie i utrzymywanie seminaryiow i domów dla Xięży; a zatem układy względem bliższego oznaczenia zakresu działalności Starszyzny duchowney i iey stosunków do Władz swieckich w Państwie, nie były przedsięwzięte; iakoż, w tey mierze i w tey myśli ani może bydź mowa o iakowym Konkordacie. Król nie mógł zupełną moc praw swoiey dostoyności, którym obok włożone ma na siebie od Boga drogie względem Ludu swoiego obowiązki, uczynić od obcego uznania zawisłą, lub wolne iey użycie chcieć ścieśniaiącemi umowami ograniczyć, zwłaszcza że prócz tego to, co iest przedmiotem Wiary, zakres dobrowolney umowy się przechodzi.

Bulla Papiezka, nadaiąca nowemu urządzeniu dycezyy zwykłą kanoniczną Formę, nadeszła do Berlina pierwszych dni Sierpnia, a Xiąże Józef Hohenzollern, Xiąże Biskup Warmieński, upoważniony iest doprowadzić ią do skutku. Poddani krolewscy tak Ewanielickiego iak i Katolickiego wyznania dziękować będą mądrosci Króla, że do skutku przyszło dzieło, które bez ścieśniania prawa korony, bez ubliżenia iakim bądź sposobem dostoyności Rządu, ale też ani obciążaiąc sumnienia, licznym współobywatelom katolickim, zapewnia wolne i przystoyne zachowywanie Religii a tem samem do ustalenia wzaiemney zgody i wspierania dobra powszechnego, istotnie się przykłada.

Gorzelnictwo.

(Ciąg dalszy.)

Piec pod kotłem składa się z czterech części; popielnika, ogniska, mieysca na kocioł i komina; popielnik mniey potrzebny gdzie się niepali torfem lub ziemnemi węglami lecz drzewem; my tu bierzemy taki, któryby i dla pierwszych materyiałów służył; dno pieca ma być z cegieł na glinie murowane, i wystawiać kwadrat lub okrąg całego pieca; nad dnem wymuruie się popielnik; Jeżeli sreduica kotła 5 stóp 4 cali iak wyżey, będzie dosyć dać popielnikowi 6 stop długości, 1 stopę i 2 cale wysokości, i tyleż szerokości; ażeby zaś razem i za przeciąg służył do rządzenia ogniem, opatrzy się drzwiczkami żelaznemi; nad popielnikem urządzi się ognisko z kraty żelazney lub tęgiey gliny; a od tego wzniesie się mur tak, ażeby poboczne ściany idąc ukośnie, rozszerzały się u góry; otwór ogniska z danemi drzwiczkami ma mieć 16 cali w kwadracie;

również i ściana naprzeciw otworu powinna się ukośnie wznosić; dla ustawienia kotła, nad murem ogniska położą się na krzyż 2 sztaby żelazne, których końce wmuruią się; ustawiwszy kocioł w równowadze na sztabach owych, mur w około niego takim da się sposobem, ażeby płomień ognia ogarnąwszy dno całe, mógł przed dostaniem się do komina, kocioł dwa razy do koła obeyść; w mieyscu gdzie kończy się kanał wyższy, cegły muru mocno przypierać maią do kotła, nad którym dane będzie zasklepienie po szyię z cegły lub dachówki, dla zabronienia w czasie dystylacyi przystępu zimnego powietrza zewnątrz; lecz ażeby nieutracić i tego ciepła, którego murowi od kotła udziela się i z niego w prędce uchodzi, radą iest Autora dać drugi mur na około pierwszego w odległości 8 cali, a mieysce próżne albo wypełni się startemi na proch węglami, lub popiołem drzewnym, albo też zostawi się wolno, a będące tam powietrze w spoczynku iako zły przewodnik nie przyprawi o utratę ciepła; ta iedna przezorność o 20 procentu opału oszczędzi; przy naylepszem iednak urządzeniu trudne iest całkowite zapobieżenie stracie ciepła uchodzącego w wielkiey ilości kominem; tu przeto może się obrać mieysce i zrobić urządzenie na suszenie słodów sposobem wyżey przywiedzionym,

Ogrzewacze służą do ogrzania roboty przed daniem na kocioł, bez czego długo w kotle przemieszywaćby się musiała, do zagrzania się do 60 stop. R. co zabiera wiele czasu przynosząc oraz stratę w opale; zaniedbawszy przemieszywania lub nieużywszy ogrzewacza, robota łatwo w kotle przypalić się może, a ieżeli w kadkach niepozbyła się kwasu węglowego, za rozgrzaniem sadzi z kotła; ogrzewacz być może z drzewa lub blachy miedzianey, ostatni zasługnie na pierwszeństwo; skład iego iest z dwóch cylindrow umieszczonych ieden w drugiego, z wspólnym dnem i wierzchnią pokrywą zanitowaną, maiącą otwór dobrze zamknięty; boki cylindrów są na trzy cale odległe od siebie; od wewnętrznego idźie rura, maiąca kommunikacyią z rurą czapki kotła; z zewnętrznego zaś odedna wychodzi druga rura wchodząca otworem w rurnicę; przez nią ta część płynu, która z pary zbierze się między bokami cylindrów, przechodzi, i zlewa się do konwi podstawioney; w środku ogrzewacza iest drąg wpuszczony, niedochodzący do dna, do którego końca przymocowane skrzydła, służą do przemieszywania roboty; kiedy robota w ogrzewaczu przygotuie się, napełniony nią kocioł w godzinie odeyść może.

Zamiar Refrigeratora innaczey kondensatorem zwanego iest, zgęszczanie do stanu ciekącego płynu wychodzącey pary rurą czapki tak, ażeby naylotnieysze spiritusowe części nie znaydowały się w stanie pary; z wielorakich tych naczyń, w naypospolitszém używaniu są rury wężowe; Autor mniey od innych przygania ich niedostateczności; iednakże nic nie może wyrównywać kondensatorom urządzenia Barona Gedda w Sztokolmie; zrobienie ich łatwieysze iest niżeli rur wężowych a nawet mniey kosztuią; Zgęszczenie pary zawisło od szerokosci powierzchni chłądzącey, nie zaś od długosci albo liczby skrętów rury; doświadczenie uczy że krotkie płaskie naczynie n.p. dwa łokcie długie, lecz stop 9 powierzchni kwadratowey maiące, przy iednakowey ilości wody zimney, i teyże samey temperaturze, udziela więcey siły chłodzącey, niżeli rura wężowa o 5 skrętach, długa łokci 6, a tylko 7 stop kwadratowych chłodzącey powierzchni maiąca. Gedda wsparty na zasadzie, że para tem prędzey zgęszcza się im większa iest liczba dotykaiących ią punktów wody zimney, urządził swóy kondensator; Jest on podobny z składu do dwóch w siebie włożonych przewroconych a w wierzchnim końcu uciętych kręgli; między ich bokami w środku zostaią wolne mieysca, u góry i spodu dobrze zasklepione; w tym prożnym mieyscu para z rury czapki wstępuiąca do złączoney z nią rury kondenstatora, zgęszcza się za pośrednictwem wody zimney będącey w rurnicy, w którey cały ten apparat na nóżkach ustawiony; zewnętrzny kręgel obeymuie woda na około, a wewnętrznego wydrążenie wypełnia, spodnią zaś rurą płyn wychodzi i zlewa się do podstawioney konwi; miara owych kondenstatorów stosuie się do miary kottłów; gdzie w gorzelnictwie ogrzewacz iest używany, w którym znaczna część pary zgęszcza się, z umnieyszeniem z tąd czasu i ciepła dla destyllacyi kotłów, tam i chłodzenie może być mnieysze, a owe kręglowate kondenstatory, mogą tylko mieć trzecią część swey długości, zresztą być mogą nadstawione i zakończone rurą wężową.

Pierwszy, który okazał, że ogrzanie płynów nastąpić może za pomocą pary przy wielkiey oszczędności materyiałów palnych, był sławny Hrabia Rumford; użycie to w krótce do gorzelnictwa zastosowano; z doświadczenia wiadomo, że aby przez parę do zagotowania zagrzać część iakową wody, potrzeba massy pary piątey części wody: ta para ieżeli bezpośrednio wprowadzoną będzie do kotłów napełnionych zimną robotą, wprzód zgęszczo-

ną być musi, ażeby iey zagotowanie i parowanie uskutecznić; wynika z tąd, że massa roboty, o piątą część w obiętości powiększoną będzie, a przeto z niey odchod czyli braha na karm bydła służyć maiąca, w swey mocy pożywney o tyleż zcieńczoną zostaie; iakkolwiek to zcięczenie tylko mieć może mieysce przy letnich zacierach, kiedy naywięcey wody to iest 9 częsci na 1 część suchych płodów brać przypada, iednakże aby i w tenczas tego niedoświadczać, i inne mieć korzyści, autor za rzecz pożyteczną sądzi urządzić pędzenie kotłów za zewnętrznem parą ogrzewaniem; co zaś do destyllacyi wewnętrznego ogrzewania tak się z urządzeniem postąpi:

Wezmy trzy kotły miedziane A. B. C. iednakowey wielkości każdy od 18 cali głębokości a stop 4 srednicy; stosunek srednicy kotła do srednicy szyi, niech będzie iak 5 do 3 kocioł A. ma być wmurowany, i opatrzony piecem do podpalenia iak wyżey opisało się, zaś B. i C. umieszczone będą w zrobionym na kształt beczki obwodzie z tarcic, wypełnionym trocinami lub innym złym przewodnikiem nieprzepuszczaiącym ciepła; Podwyższenie wszystkich kotłów, na którym ustanowią się porządkiem ieden przed drugim, oraz ich odległość od siebie, będą iednakowe; dno każdego kotła opatrzy się rurą do wypuszczania brahy, a ta znowu kurkiem do otwierania i zamykania rury; kocioł A. ma w wierzchniem zasklepieniu otwór na boku z kurkiem do zaszrubowania; to mieysce służy do nalewania roboty; zamiast czapki w podobieństwie iednak do niey, zrobiona iest rura parowa, ta ustawi się w szyi kotła, do ktorey dobrze ma przystawać; rura ta zwężaiąc się u gory, skierowaną iest na bok a daley nieco ku ziemi; w tem mieyscu łączy się z drugą cokolwiek skrzywioną, która tamtą przedłużaiąc, wchodzi wewnątrz kotła B. przeznaczeniem rury parowey iest, podnoszącą się w kotle A. parę wprowadzać we wnątrz płynu kotła B. Szyia kotła B. iest również iak pierwszego podobnąż parową rurą zamknięta, i również drugą nieco skrzywioną nadstawiona; urządzona zupełnie iak pierwsza, wchodzi w srodek kotła C. służy na to, aby parę z kotła B. dla zagotowania płynu kotła C. wprowadzała; kształt kotła C. iest tenże sam co dwóch pierwszych, a parowa rura iego, łączy się z refrygeratorem wstawionym w rurnicę napełnioną wodą zimną, przez którą zgęszczony płyn przechodząc, zlewa się do podstawioney konwi; dla przeszkodzenia zaś kiedy pary w kotle A. ubędzie, ażeby zrobione przeto próżne mieysce, iako też cisnienie powietrza wciskaiącego się wewnątrz rurą parową kotła C. niesprawiło przeyscia roboty z kotła iednego w drugi, dany iest kurek w mieyscu, gdzie rura parowa uboczny kierunek bierze; za otwarciem onego w potrzebie, wpłynie zewnątrz powietrze, i przywróci w kotłach równowagę.

Przyiąwszy takie urządzenie kocioł A. napełni się robotą po szyię, zaś B. i C. w 4/5 napełnione będą; przygotowawszy tak wszystko pod kotłem A. zapali się, z kąd para roboty wlaney, przeydzie do kotła B. a zagotowawszy robotę tegoż poprowadzi z niego parę do kotła C.; z tego ostatniego para przechodząc Refrigeratora, i tamże zgęsciwszy się spłynie do konwi; poczem w każdym poiedyńczym kotle pozostanie braha. Jeżeli zamiast roboty kotły owe lutrem (pospolicie go zowią witką) napełnioneby były w takim sposobie, iak pierwey, ponieważ spiritusowe cząstki z kotła A. do B. az kotła B. połączone z cząstkami kotła A. wspólnie do kotła C. przeydą, płyn więc przechodzący z kotła C. do refrygeratora, połączony będzie z spiritusowemi cząstkami A + B + C; że zaś cząstki spiritusowe nasamprzód ulotniaią się, więc z kotła C. naypierwey mocny spiritus, czyli okowita, potem wódka, a naostatek odeydzie niedochód.

(*Dokończenie nastąpi.*)

Wiadomości Warszawskie. *)

Z dnia 17. Sierpnia.

Dziś około godziny 10 przed południem, wyprowadzone z więzienia Iprochownia zwanego, czterech winowayców, ktorzy za Wolskiemi rogatkami wbliskości Czystego za wyrokiem sądowym zasłużoną karę otrzymali. — Ejszyk Markowicz żyd, maiący lat 40, herszt zbóyców; oprócz wielu zbrodni należał do zabóystwa obywatelki i iey syna w okolicy Łęczycy. Jego dway wspólnicy Józef Szwarc maiący lat 37, i Franciszek Lewandowski maiący lat 33 obadwa włościanie. Czwarty zaś Marcin Stanisiak obwiniony i przekonany o zabicie szewczyka w bliskosci Kłodawy. — Ci wszyscy czterech zostali ścięci, mnóstwo ciekawych widzów, a w znaczney części płeć piękna znaydowały się na tem widowisku.

Pamiętnik Warszawski ogłosił, iż po siedmio letnim istnieniu z końcem bieżącego roku przestanie wychodzić. W ostatnim tomie będzie dodany spis wszystkich materyy umieszczanych przez lat siedm.

*) Z Kuryiera Warszawskiego.

Redakcya F. Krattera. — Drukiem J. Pillera.